

ІІІ. ПРОБЛЕМИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

*Мельник Я. Я.,
кандидат юридичних наук,
докторант Інституту законодавства
Верховної Ради України*

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ФАКТОРІВ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ УСКЛАДНЕНЬ І КОНФЛІКТІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЯК ВЕРИФІКАЦІЯ ФЕНОМЕНУ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Стаття присвячена з'ясуванню щодо виокремлення факторів, які впливають на процесуальні ускладнення, ризики та конфлікти у цивільному судочинстві. Доводиться наявність діалектичного зв'язку їх із інститутом ускладнень в цивільному процесі. Закріплюється положення у тому, що такі складають матерію суті феномену безпеки у праві. Зазначається, що розмаїття несприятливих факторів складає потребу вирізнення їх ознак з типів. Їх класифікація дає можливість чітко ідентифікувати загрози та небезпечні умови здійснення цивільного судочинства, як і спрогнозувати механізм його реалізації.

Ключові слова: *цивільна процесуальна форма, феномен цивільної процесуальної безпеки, процесуальні ускладнення, процесуальні загрози, безпека права, конфлікти у праві, процесуальні конфлікти, зловживання правом, судові помилки, медіація.*

Стаття посвящена выяснению относительно выделения факторов, влияющих на процессуальные осложнения, рисков и конфликтов в гражданском судопроизводстве. Доказывается наличие диалектической связи их с институтом осложнений в гражданском процессе. Закрепляется положение о том, что такие составляют материю сути феномена безопасности в праве. Отмечается, что многообразие неблагоприятных факторов составляет потребность выделения их признаков и типов. Их классификация дает возможность четко идентифицировать угрожающие и опасные условия осуществления гражданского судопроизводства, как и спрогнозировать механизм его реализации.

Ключевые слова: *гражданская процессуальная форма, феномен гражданской процессуальной безопасности, процессуальные осложнения, процессуальные угрозы, безопасность права, конфликты в праве, процессуальные конфликты, злоупотребление правом, судебные ошибки, медиация.*

Здійснення цивільного судочинства може супроводжуватися рядом обставин, які зумовлюють реалізацію інституту процесуальних ускладнень під час розгляду цивільної справи. Тому поява в правовій доктрині нових правових категорій та конструкцій, які за своєю суттю покликані ідентифікувати ті чи інші негативні процеси та контролювати процеси їх усунення, є цілком прогнозованою. З одного боку, це вказує на очевидну недосконалість інституту процесуальних ускладнень та потребу його перегляду, а, з іншого – на одночасну їх інституційну єдність у меті та призначенні із цими новоствореними інститутами (як інструментами). Адже такі обставини дають підстави попередньо вказати на спільний чинник їх дії, який полягає у схожих процесах виявлення та вказує на певний механізм усунення негативних факторів, які ускладнюють цивільне судочинство. Тому, дана проблематика потребує переосмислення їх сутності.

Сьогодні у юриспруденції, як правило, доволі фрагментарно приділяють увагу виниклим та обтяжуючим цивільний процес проблемам. На цьому тлі активним чином дістали розвиток такі категорії, як «заперечення права» (С.В. Бірюков) [1], «падіння права» (С.С. Алексєєв) [2], «конфлікти у праві» (С.В. Бобровник) [3], «судові помилки» (Н.О. Батуріна, Н.М. Савчин) [4, 5], потреби в «забезпеченні ефективності (С.О. Короед)» [6, 7], «юридичні та процесуальні гарантії» (О.С. Захарова) [8, 9], попередження та усунення наслідків «зловживання правом» (А.В. Юдін) [10], реалізація «заходів процесуального примусу» та «цивільної процесуальної відповідальності» (М.Л. Гальперін) [11], «медіація» (Н.Л. Бондаренко-Злінська, Ю.В. Навроцька, О.В. Ісаєнкова) [12, с. 534–541; 13, с. 369–373; 14, с. 343–347] тощо [15].

Однак єдиного комплексного зв'язку дійсної підстави їх появи в правовому регулюванні цивільних процесуальних

відносин, як і самих причин, здебільшого не простежується, не обговорюється, не доводиться. А тому, сутність проблеми є не вирішеною, а відтак і залишається поза належною увагою та доктринальною оцінкою, що є неприпустимим.

Метою дослідження є з'ясування факторів процесуальних ускладнень, ризиків і конфліктів у цивільному судочинстві, через виокремлення їх типів та ознак. Вирішення цих питань надасть можливість верифікувати феномен процесуальної безпеки в цивільному судочинстві як окремий процесуальний інститут.

Так, В.В. Ярков справедливо звертає увагу на те, що динаміка цивільного процесуального правовідношення полягає в безперервному здійсненні процесуальних дій на підставі реалізації норм процесуального права. В силу цього виникає поступове нагромадження юридичних фактів у фактичних складах, які обумовлюють дію суб'єктів правовідносин. Тому попри суто правовий механізм їх реалізації виокремлюється соціальний і психологічний, які взаємодіють між собою. Адже учасники справи та судді живуть не в ізольованому світі, і тому на їх процесуальну діяльність впливають завжди доволі різні обставини. Тобто, певні фактори чинять вплив як на окремих суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин, так і на етапи цивільного процесу, починаючи від порушення цивільної справи до реалізації судового рішення [16, с. 110–111].

За своїм змістом термін «фактор» походить від латинської *factor* та означає певний «...утворювач, засновник .. вини...» [17, с. 413]. У радянській енциклопедії термін фактор доповнюється як «причина, рухаюча сила певного процесу, яка визначає його характеристики чи то особливості...» [18, с. 1391]. У медицині визначається як «фактор ризику», тобто, фактор, який сприяє виникненню хвороби (наприклад, куріння – сприяє розвитку інфаркту міокарда) [18, с. 1391]. Отже, в окремих умовах

категорія фактор може охарактеризувати ту чи іншу ризикову ситуацію, яка має особливості вини та певних процесів (процедур) загострення, є негативною причиною (чинником). Відтак, може супроводжуватись низкою юридичних фактів чи то фактичних складів, що особливо є визначальним для тих факторів, які впливають на поведінку учасників цивільного процесу чи на його етапи (стадії), або ж реалізацію того чи іншого процесуального інституту.

Таким чином, аналізуючи такі новосформовані (утворені) у праві категорії, як «заперечення права», «падіння права», «конфлікти у праві», «судові помилки», «забезпечення ефективності», «юридичні та процесуальні гарантії», «заходи процесуального примусу», «зловживання правом», «цивільна процесуальна відповідальність», «медіація», можливо відмітити, що всі вони характеризуються тісним діалектичним зв'язком у своїй будові в силу їх очевидної «спеціалізованості» на тих чи інших «диструктивних» факторах. А це спонукає до потреби проведення розгорнутого аналізу на предмет їх виявлення як загрозливих феноменів для здійснення цивільного судочинства та досягнення ним своєї мети. У той же час, доречно вказати і на те, що у даній статті ми не ставимо за мету охопити всю палітру ризиково-загрозливих факторів впливу на цивільний процес, у зв'язку з чималим каталогом розгалуженості цивільних процесуальних правовідносин. Відтак акцентуація проблематики стосуватиметься найбільш нагальних проблем, що витікають із нормативно-джерельної бази.

Так, щодо категорії «**падіння права**» С. С. Алексєєв доволі концептуально відмічав, що на сьогодні, попри утвердження у праві таких основних формул, як «правова держава», «верховенство права», не відбулося головного – того, що право реально не розкрилося в своїх найвищих характеристиках, не зайняло того високого положення, яке воно по логіці історичного розвитку, істинній своїй

природі та життєвим вимогам покликано зайняти. Все це на фоні того, що воно використовується вже майже відкрито у пропагандистських цілях у вузько корисних цілях, відіграючи роль певного прикриття фактичної силової політики. Тобто, воно так і не стало найвищим регулятором поведінки людей у їх повсякденному та практичному житті [19, с. 502, 503]. Це породило принципово нові імпульси та фактори життя людей і суспільства, де атмосфера вседозволеності призвела до того, що людська цивілізація втрачає одну із найважливіших цінностей – право [19, с. 507, 509]. У цьому зв'язку слід вказати на поширення у праві певного відторгнення.

С. В. Бірюков, розвиваючи концепцію «**отрицання права**» (російська, мовою оригіналу – Я. М.), вказує на те, що з функціональної точки зору воно хоч і уявляється як певний спосіб виявлення і вирішення протиріч між бажаним і дійсним, належним і реальним у системі права, але засноване на оперуванні в теорії права такими категоріями, як «нігілізм», «скептицизм», «критика», «недовіра», «відмова» тощо. Використання цього терміна, на думку вченого, не повинно зводитись тільки до опису ситуації із проявом «правового нігілізму» [1, с. 144, 143] тощо. Тобто, по суті йдеться про те, що той чи інший рівень правосвідомості власне і породжує в учасників правовідносин конфлікти, а відтак, пронизаний колізійними, а по суті небезпечними факторами для такої швидко застосовної юридичної форми, як цивільна процесуальна форма (як порядок розгляду і вирішення цивільної справи, в якому беруть участь щонайменше три групи осіб – суд; особи, які беруть участь у справі; інші учасники процесу, – між якими виникають непорозуміння, конфлікти (та ж «відмова», «недовіра», «критика»), тощо).

С. В. Бобровник, досліджуючи питання «конфліктів і компромісу в праві», звертає увагу на спільність і відмінність категорій «**конфлікт**» та «**конкуренція**».

Адже конкуренція, на її думку, може бути і недобросовісною, тоді коли вона переростає у конфлікт між суб'єктами та є його передумовою. Саме балансування на принципі добросовісної конкуренції допомагає відмежувати категорію «конкуренція» від категорії «конфлікт», яка завжди передбачає порушення інтересів кого-небудь та обов'язковий двосторонній зв'язок суб'єкта [2, с. 77]. Даний аспект виступає доволі показовим саме на фоні змагального процесу в цивільному судочинстві та зловживання правом. Адже, в одному випадку сутність зводиться до доведення чи то спростування вини; а у випадку із зловживанням правом – до реалізації права таким чином, від якого настають несприятливі наслідки. По суті, все це охоплюється у рамках виниклого конфлікту ні чим іншим, як наявністю загрозливих тенденцій на тлі користування правами як процесуальними інструментами, що характеризуються (мають) загрозливі обставини і спричиняють наслідки ускладнення цивільного процесу. Адже «...конфлікт – не випадковий епізод, а постійний стан соціальних процесів...». Предмет конфліктології завжди охоплює такі категорії, як «...сутність, детермінанти, закономірності виникнення, динаміки розвитку і закінчення конфліктів...» [14, с. 5], тобто негативні та позитивні фактори певної реальності тих чи інших ситуацій, що склалися (наявні) у суспільстві, соціумі.

У соціології визначається, що «соціальна реальність – це аналітично визначена із усіх явищ, що охоплюються життєдіяльністю людей, система дій та взаємодій між ними» [20, с. 127]. С. С. Алексєєв у юридичному сенсі відмічає, що позитивне право теж відображає певну реальність, власне – об'єктивну, і є в цьому сенсі фактом. Тобто, воно є тією об'єктивною реальністю, яка у певний момент існує та діє як явище нашого буття, явище, що є особливо уособленим із зовнішнім для кожної людини чи для всіх інших соціальних інститутів, й для

суспільства в цілому [21, с. 91]. У межах негативних факторів – процесуальною реальністю, зумовленою ускладненням реалізації процесуальних прав, свобод та інтересів його учасниками, як і здійснення судочинства в цілому.

Зокрема, з огляду на наявність виниклого конфлікту в судовому засіданні особливо актуальною є позиція М. І. Єнікєєва, який відмічає, що доволі складною видається ситуація, яка виникає саме при змагальності сторін, адже вона по суті і породжує певний конфлікт. Сам же конфлікт загострюється на підставі інциденту, що виникає між сторонами. Як приклад, у випадку неконструктивного конфлікту, сторони здебільшого вдаються до моралістично-засуджуваних методів боротьби. На думку вченого, *саме тут і можуть використовуватися сторонами психологічно травмуючі засоби взаємовпливу (курсив – Я. М.)* Як правило, це й провокує на неадекватний моралістичний вибір поведінки, наслідки дій якої, хоч і здійснені в реалізації певних норм, але тягнуть за собою порушення інших соціальних норм [22, с. 363]. Таким чином, наче парадоксальна та патова ситуація проявляється при здійсненні змагального цивільного судочинства. Вона характеризується не тільки наявністю конфлікту, але й тими загрозливими факторами, які можуть формувати вкрай небезпечні умови для: (а) належного порядку здійснення цивільного судочинства та розгляду справи без процесуальних ускладнень; (б) для психолого-емоційного стану учасників цивільного процесу тощо. Це дає підстави однозначно дійти попереднього висновку у тому, що фактори безпеки у цивільному судочинстві є наявними.

У такому ключі, із законодавчої точки зору, можливо вказати і на особливий характер низки цивільних процесуальних норм щодо закріпленого законодавцем механізму усунення небезпечних, ризикових і загрозливих факторів під час здійснення змагального судочинства. Так, відповідно до ст. 5 ЦПК [23] України

«...суд зобов'язаний поважати честь і гідність усіх учасників цивільного процесу і здійснювати правосуддя на засадах їх рівності перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак...». Отже, йдеться про ідентифікацію факторів, які можуть спровокувати конфлікт і порушити право на толерантність. Відповідно до частини четвертої ст. 10 ЦПК України законодавець, передбачаючи певні ризики змагальності, зобов'язує суд у певний спосіб сприяти «... всебічному і повному з'ясуванню обставин справи: роз'яснює особам, які беруть участь у справі, їх права та обов'язки, попереджує про наслідки вчинення або невчинення процесуальних дій і сприяє здійсненню їхніх прав у випадках, встановлених цим Кодексом...».

Дещо інший, але схожий за типологічними ознаками конфлікт і наявністю загрозливих факторів для справедливого вирішення справи є й обставини, які визначені ст. 178 ЦПК України [23]. Відповідно до змісту цієї норми, сторона може відмовитися від обставин, які були визнані нею в попередньому судовому засіданні «... внаслідок помилки, що має істотне значення, обману, насильства, погрози, тяжкої обставини або обставини визнано у результаті зловмисної домовленості її представника з другою стороною...». Тут, якраз і прямо перелічені ті небезпечні фактори, які впливають на процес справедливого, законного та обґрунтованого рішення суду, а саме «помилка, яка має істотне значення», «насильство», «обман», «тяжка обставина», «погроза», «зловмисна домовленість» тощо. Характеризуються вони суб'єктивною природою, правопорушеннями, які можуть утворювати окремі адміністративні та кримінальні проступки, злочини, або ж охоплюватись інститутом правочинів у цивільних і сімейних правовідносинах тощо.

Також, можливо вказати на наступний прояв факторів небезпек, які тор-

каються інституту «застереження про публічний порядок» і становлять певні перепони на шляху подолання небезпечних факторів. Зокрема, відповідно до частини першої ст. 396 ЦПК України визначено, що клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду не задовольняється у випадках, передбачених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Або (п. 7 ч. 2 цієї статті), якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, такі випадки не передбачено, у задоволенні клопотання може бути відмовлено «...якщо виконання рішення загрозувало б інтересам України...». Отже, питання забезпечення безпеки торкаються вже нормативно-джерельної бази можливості здійснення екзекватури та поширення дії у вітчизняний правовий простір тих правових актів, які можуть шкодити встановленому національному правопорядку. Тут, доволі цікавим видається вказати на те, що відповідно до частини першої ст. 12 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. № 2709-IV (далі – Закон від 23 червня 2005 р. № 2709-IV) [24] «...норма права іноземної держави не застосовується у випадках, якщо її застосування призводить до наслідків, явно несумісних з основами правопорядку (публічним порядком) України...».

Звісно, у даному ключі не можливо не вказати на взаємозв'язок дії цих норм із ст. 3 Закону України «Про основи національної безпеки» від 19 червня 2003 р. № 964-IV (далі – Закон від 19 червня 2003 р. № 964-IV) [25], відповідно до якої «...об'єктами національної безпеки є: людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи;... суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності; держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна ... недоторканність...». А суб'єктом забезпечення

безпеки є суди загальної юрисдикції (ст. 4 Закону від 19 червня 2003 р. № 964-IV).

Звісно, ст. 7 Закону від 19 червня 2003 р. № 964-IV [25] прямо визначено *фактори загроз*. Зокрема, до таких у межах предмету та методу регулювання цивільних процесуальних правовідносин¹ можливо віднести: «...у зовнішньополітичній сфері: спроби втручання у внутрішні справи України з боку інших держав (зокрема шляхом постановлення рішень суду іноземних держав – Я. М.); ... у сфері державної безпеки: ... нелегальну міграцію (з огляду на можливість постановлення судом рішення в окремому провадженні факту проживання на території України (ч. 2 ст. 256 ЦПК України) – тут і далі курсив власний – Я. М.)..., незадовільний рівень соціального захисту військовослужбовців, громадян, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей...; порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина... (у контексті потреби постановлення в такому разі окремих ухвал (ст.ст. 211, 320, 350 ЦПК України), як реакції суду на приводи, що спонукали звернення до суду осіб, які беруть участь у справі – Я. М.)...; можливість виникнення конфліктів у сфері міжгетнічних і міжконфесійних відносин, радикалізації та проявів екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин

¹ Для довідки: Специфікою предмета цивільного процесуального права є те, що правове регулювання здійснюється щодо тих суспільних відносин, які мають юридичну форму та існують у вигляді цивільних процесуальних правовідносин. Зокрема, зміст предмета включає цивільні процесуальні правовідносини і процесуальні дії суду та учасників процесу; процесуальна діяльність суду, учасників процесу, їх права та обов'язки. Саме процесуальні права і обов'язки є регуляторами поведінки учасників процесу, бо впливають на дозволу та можливу поведінку. Тому предмет цивільного процесуального права дає можливість конкретизувати мету і завдання процесуальної діяльності суду, учасників процесу; об'єднати норми у певну систему. Див.: [12, с. 20–22]. Значення ж методу цивільного процесуального права полягає у тому, що за його допомогою держава відповідними юридичними прийомами і засобами впливає на цивільні процесуальні правовідносини. Див.: [12, с. 24].

та релігійних громад (отже, інститут конфліктів, що можуть виникати у цивільному судочинстві, прямо віднесено даним законом до факторів загроз – Я. М.); ... забезпечення... захисту інтересів вкладників, фінансового ринку (особливо у справах у правовідносинах між фізичною особою та банком, масовість і «чутливість» яких на сьогодні спостерігається через нестабільну економічну ситуацію; у справах про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі за ст. 260 ЦПК України; ст. 233¹ ЦПК України у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування – Я. М.); ... забезпечення необхідних умов для реалізації прав інтелектуальної власності; забезпечення належного рівня безпеки експлуатації промислових, сільськогосподарських ... об'єктів, споруд та інженерних мереж (у контексті спорів, що відносяться до діяльності таких установ, забезпечення позову, доказів у таких справах – Я. М.); у соціальній та гуманітарній сферах: створення ефективної системи соціального захисту людини, охорони та відновлення її фізичного і духовного здоров'я, ліквідації алкоголізму, наркоманії, інших негативних явищ ... ліквідація бездоглядності, безпритульності та бродяжництва серед дітей і підлітків... (шляхом розгляду та належного забезпечення розгляду справ в порядку ст.ст. 36, 43, 46, ч. 6 ст. 203, ст.ст. 230–232, 278, 293, 1163–1165 ЦК України; ст. 5 СК України; ст.ст. 5, 6, 236, 251, 263 279 ЦПК України); ...».

З огляду на це неможливо оминати слушну позицію Г. Гальке у тому, що правова безпека в судочинстві стосується насамперед усталеності судової практики; жорсткості тлумачення змісту норми, яке можливе на підставі відповідних методик, а їх відсутність вказує на судову політику; тощо. Вчений-практик особливо гостро зауважує також на таких загрозах, як орієнтація на однакове за формою застосування права, яке вступає у суперечність із вимогою прийняття справедливого рішення в кожній

конкретній справі. Адже практика вказує на схожість справ як виняток. Наступний ризик полягає у подальшому розвитку права, яке у разі необхідності змінює чинне [26, с. 3] тощо. Дана позиція вказує на чіткий зв'язок із предметом і методом цивільного процесуального права, а також на те, що такі обставини спонукають нас вести мову *суто про цивільний процесуальний характер небезпек, загрозованих умов та конфліктів*. Отже, їх оцінка відноситься до віддання царини цивільної процесуальної галузі права.

Варто вказати й на інший спектр, а відтак і тип фактору загроз, які наявні з огляду на колізійність і суперечливість законодавства, що унеможлиблюють вирішення цивільної справи. Зокрема, відповідно до частини третьої ст. 8 ЦПК України «...у разі виникнення у суду сумніву під час розгляду справи щодо відповідності закону чи іншого правового акта Конституції України, вирішення питання про конституційність якого належить до юрисдикції Конституційного Суду України, суд звертається до Верховного Суду України для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності закону чи іншого правового акта...» (курсив власний – Я. М.). Отже, питання процесуальних ускладнень вже не стосуються поведінки учасників процесу, а криються суто в об'єктивній причині стану цивільного процесуального законодавства, його колізійності.

Натомість, *інститут компромісу* в цивільному процесі є недостатньо ефективним, адже якщо повноцінне його законодавче закріплення тільки перебуває на стадії розробки, то окремі його елементи (укладення мирової угоди, надання судом строку для примирення) не можуть гарантувати факторів виявлення та механізму усунення небезпек. Однак у певному сенсі, він усе ж таки є обнадійливим засобом для забезпечення безпеки процесу в контексті стабілізації процесуального порядку розгляду справи, усунення конфлікту. В. І. Тертишник цілком слушно зауважує на потребі за-

стосування у судочинстві «розумного компромісу», сутність якого якраз і зводиться до того, аби «...сприяти усуненню негативних наслідків ... та справедливо-му розв'язанню справи...» [27, с. 148].

До недоліків «*медіації*» можна віднести певні ризики (тобто, які по суті визначають фактори ризиків і небезпек). Зокрема, «...посередництво не панацея й може виявитися невідповідною процедурою для деяких конфліктуючих сторін і деяких суперечок; ...втручання медіатора порушує певну стабільність усередині діади конфліктуючих сторін; ...медіатор попри всій нейтральності може мати свої власні інтереси в конфлікті, наприклад, прагнення зберегти свою позицію посередника; ...існує потенційна небезпека неадекватного застосування засобів втручання медіатора, що може призвести до інтенсифікації конфлікту...» [28, с. 274]. Отже, безпекові ознаки присутні і в інституті медіації, на що варто насамперед звертати увагу при його впровадженні у цивільне судочинство, як і під час надання суду можливості примирення сторін (ч. 5 ст. 191 ЦПК України), укладення мирової угоди (ч. 4 ст. 130, ст. 175 ЦПК України) тощо. Однак, незважаючи на це, цивільне процесуальне законодавство виокремлює і певні способи та механізми задля усунення небезпечних факторів – частина шоста ст. 175 ЦПК України, в якій визначено, що суд не визнає мирової угоди у справі, в якій одну із сторін представляє її законний представник, якщо його дії суперечать інтересам особи, яку він представляє; або ж – частина перша ст. 46 ЦПК України згідно з якою органи та інші особи, які відповідно до статті 45 цього Кодексу звернулися до суду, ... мають процесуальні права та обов'язки особи, в інтересах якої вони діють, за *винятком права укладати мирову угоду*.

Аналізуючи інститут «*зловживання правом*», важливо вказати на те, що він по своїй суті є правомірною поведінкою, від якої настають несприятливі наслідки [29, с. 198, 204–205]. У деяких випадках він зводиться фактично до невиконан-

ня покладених на учасників цивільного процесу обов'язків [30, с. 184–185].¹ У цивільній процесуальній доктрині виділяють і способи протидії зловживанню правами, якими є сукупність процесуальних дій суду, спрямованих якраз на недопущення або усунення цивільних процесуальних правопорушень, а також притягнення до відповідальності за умисні несумісні із цивільним судочинством дії [18 с. 417–418]. Отже, в основі інституту зловживання правом лежать ті фактори, які зумовлюють негативні наслідки для прав, свобод та інтересів в учасників цивільних процесуальних правовідносин, та цивільної процесуальної форми у цілому. Відтак вони є загрозливими і небезпечними факторами. Натомість інститут протидії зловживанню правами зводиться до способів (застосування певних інструментів), які якраз і націлені на виявлення небезпечних тенденцій, усунення конфліктів, загроз тощо, заради стабілізації цивільно-процесуальної ситуації під час розгляду і вирішення цивільної справи.

Варто задатися й таким питанням, якщо серед «юридичних (*процесуальних* – Я. М.) *гарантій*» виділяють: «...2) засоби запобігання правопорушенням, призначення яких полягає у своєчасному запобіганні можливим правопорушенням...; 3) засоби запобігання правопорушень, спрямовані на ефективне виявлення правопорушень правоохоронними органами; 4) засоби припинен-

ня правопорушень (затримання, арешт, обшук, підписка про невиїзд, скасування незаконних актів посадовців та органів, ...); 5) засоби захисту і відновлення порушених прав, усунення наслідків правопорушень; 6) заходи юридичної відповідальності ...» [26, с. 229–230] тощо, то виникає необхідність фокусувати увагу на тому, *що саме лежить в основі потреби виробляти та передбачати закріпленням у нормативно-правових актах ту чи іншу систему умов і засобів задля реалізації законності в правовому регулюванні?* На нашу думку, до таких можливостей важливо віднести і небезпечні фактори, що виявляються й стимулюють законодавця чи то суд до вироблення та закріплення тих чи інших процесуальних гарантій задля належного розгляду справи і судового захисту прав, свобод та інтересів. Отже, фактор ризику, конфлікту та ускладнень в інституті гарантій в цивільному судочинстві присутній.

Аналогічні небезпечні фактори, що призводять до процесуальних ускладнень, ризиків і загроз (визначення сутності мети на виявленні саме таких небезпек), можливо віднайти в таких інститутах: «*заходи процесуального прирису*» – як *приклад*, видалення із зали судового засідання в порядку ст. 92 ЦПК України. Адже, вважається, що не до всіх учасників цивільного процесу та не у всіх випадках є доцільність застосовувати такий захід. Зокрема, «...*негативним для сторін також є видалення із зали судового засідання свідка, експерта, спеціаліста*, так як інформація, що ними могла б бути оголошена під час судового засідання, є корисною та процесуально необхідною для об'єктивного вирішення справи і саме через інститут видалення може бути втрачена чи вчасно ненадана суду. ...*Негативним наслідком, що виникає у разі застосування судом до осіб, які заінтересовані в ході розгляду справи процесуального заходу (видалення із зали судового засідання), є також і те, що порушується, чи може бути порушений певною мірою принцип*

¹ Для довідки: Варто мати на увазі, що в зміст терміна «цивільний процесуальний обов'язок» входить такий елемент, як необхідність. Див.: [30, с. 40–42]. А вже за теорією А. Маслоу, «безпека та захищеність» відносяться по ієрархічній структурі до первинних потреб людини. Див.: [31, с. 107]. Це означає, що вчинення поведінки учасником процесу, що має явні ознаки зловживання правом, вказує не на що інше, як на домінування іншого обов'язку як соціальної необхідності. По суті, підкреслюється процесуальний, правовий конфлікт, в якому визначені норми цивільного процесуального права не працюють на досягнення мети того чи іншого процесуального інституту. Відтак, такі обставини є небезпечним фактором прояву колізійності та відсутності реальності законодавства під конкретну процесуально-правову ситуацію. Все це, як наслідок, щонайменше покладається на розсуд і дискрецію суду для усунення таких факторів.

гласності судового процесу, адже у разі видалення однієї із сторін із судового засідання, учасник фактично позбавлений права на інформацію про час і місце розгляду своєї справи (ч. 2 ст. 6 ЦПК України), яку повинен отримати завчасно. А у разі закритого судового засідання, видалення із залу судового засідання тієї особи, яка володіє державною чи іншою таємницею, що охороняється законом, чи володіє іншою значимою для справи інформацією щодо конкретного факту та обставин події, що відомо лише їй, тобто свідчення якої є ключовою основою для встановлення істини по справі, може призвести якоюсь мірою до блокування ходу розгляду справи ...» [32, с. 110–111]; **«цивільної процесуальної відповідальності»** – можливість притягнення до цивільної процесуальної відповідальності всупереч вимогам ст. 61 Конституції України. А саме, знову ж таки на прикладі «видалення із зали судового засідання». Законодавець не розмежує, наприклад, факт «попередження» та факт «видалення» за порушення поведінки. Натомість такі факти можуть витікати із одного продовжуваного, як правило, цивільного процесуального правопорушення (порушення змісту виступу (придачі пояснень у справі) сторони, яке триває); **«судових помилок»** – судова помилка завжди протиправна, становить певну загрозу недосягненню цілей судочинства [4, с. 42], породжує необхідність застосування в процесуальному порядку засобів її усунення, має специфічний процес доказування її наявності [5, с. 4]; **«виходу суду за межі заявлених вимог»** – характеризується націленістю на захист інтересів судом завідомо слабкої сторони правовідносин (віку, майнового становища, відносин підпорядкування), задля застосування заходів цивільно-правової відповідальності, процесуальної економії [33, с. 67, 68]. Такі обставини вказують на усунення небезпечних факторів, з якими суд може стикнутися в ході захисту порушених, невизнаних чи то оспорених прав, свобод учасників процесу, чи

то здійснення цивільного судочинства в цілому, що в результаті так чи інакше призведе до таких порушень; **«забезпечення ефективності»**, на думку С. О. Короєда, цивільному процесуальному праву на фоні завдань забезпечення його ефективності відводиться роль не тільки регулювання цивільних процесуальних правовідносин, але й усунення конфлікту, тобто припинення цивільного правопорушення та ліквідація наслідків шляхом примусового застосування норм матеріального права між суб'єктами цивільних, житлових, сімейних та трудових правовідносин [7, с. 41].

Також, до цієї когорти в певній варіації наведених проблем можливо віднести такі інститути, як виправлення описки в рішенні суду; розшук відповідача, окремої ухвали; постановлення додаткового рішення; роз'яснення рішення суду; набрання рішенням сили; звернення рішення до негайного виконання тощо.

Таким чином, з огляду на зазначене, ми може вказати на наявність певних ознак і типів небезпечних факторів, що проявляються в процесі розгляду цивільної справи, та систематизувати їх.

Так, до процесуальних ризиків (загроз) слід віднести такі ознаки: (а) наявність об'єкта загрози, чи то вираження у ньому певної небезпечної властивості, або ж наявність ризиковості виниклої процесуально-правової ситуації, що викликана певним станом (поведінкою, збігом обставин тощо); (б) безпосередній зв'язок факторів із предметом спору або фактичними обставинами, доказами, які становлять процесуально-значимі факти щодо розгляду справи, та вплив таких на останні; (в) наявність факторів, що становлять загрози здоров'ю чи життю під час здійснення цивільного судочинства (важкі хвороби в учасників процесу, які можуть передаватися чи то впливати на перебіг розгляду справи, учасників процесу, власне, завдавати ускладнень його проведенню тощо; погіршення стану здоров'я у судовому засіданні тощо); (г) відсутність вчасного інформування

про перебіг розгляду справи, її стадію, чи то роз'яснення процесуальних прав та обов'язків або ж наслідків їх нереалізації; (г) відсутність інформації про третіх осіб у справі; (д) фактори визнання обставин справи під впливом насильства, погрози або обману; (е) неможливість з ініціативи суду усунення конфлікту тощо.

До типів **процесуальних ризиків (загроз)** слід віднести: (а) реальні та потенційні, оскільки їх сукупність чи наявність може не утворювати фактичного складу небезпеки з об'єктивних чи суб'єктивних причин; (б) *передбачувані* (прогнозовані) або *непередбачувані* (непрогнозовані), оскільки властивість об'єктів посягання може мати матеріальний та нематеріальний вираз, як і суб'єктивний чи об'єктивний, який залежить від дискреції (рузсуду) учасників процесу, що дістає своє закріплення в особливостях волевиявлення психолого-поведінкових діянь; (в) *основні* та *побічні* (додаткові), адже такі фактори можуть спричиняти загрозу безпосередньо загальному чи спеціальному об'єкту цивільних процесуальних правовідносин.

Цивільні процесуальні конфлікти слід розділяти за такими *ознаками*: (а) наявність правосуб'єктного учасника процесу, як центрального носія конфлікту; (б) колізійність у підходах до тлумачення процесуальної та матеріальної норми; (в) твердження про наявність фактів щодо виниклих правовідносин чи їх відсутність; (д) неможливість виконання цивільного процесуального обов'язку, реалізації права чи притягнення до цивільної процесуальної відповідальності.

До типів **цивільних процесуальних конфліктів** слід віднести: між судом та учасниками процесу: (а) *залежно від суб'єктів, утворюючих конфлікт*, – ті, що виникають між судом та особами, які беруть участь у справі; між учасниками процесу та іншими учасниками процесу; між учасниками процесу та особами, які не є його учасниками, але залучені до участі в справі або присутні в судовому засіданні чи можуть

впливати у певній формі на осіб, які беруть участь у справі, або чинити тиск на суд; між судами різних інстанцій та юрисдикцій; (б) *залежно від вирішуваності: той, який можливо усунути за допомогою цивільних процесуальних засобів, та той, який за допомогою цивільних процесуальних засобів не може бути усунутий*; (в) залежно від простору його поширення: із ознаками міжнародно-правового та внутрішньо-системний; поширюваний на всю територію юрисдикції вітчизняного суду чи на територію окремої національної меншини; (г) *залежно від дискреційних повноважень: з виходом суду за межі предмета спору і без виходу за межі предмета спору*.

Зрештою, **інститут процесуальних ускладнень** у цивільному судочинстві є таким, що чітко визначився та закріпився у цивільному процесуальному праві. У цьому ключі варто звернути увагу на те, що під ним розуміють визначені законом обставини, які перешкоджають провадженню судового розгляду цивільної справи [34, с. 436]. Однак, не вдаючись у суть виділених доктриною груп ускладнень (тимчасове припинення провадження у справі; закінчення провадження у справі без ухвалення рішення суду по справі) на підставі норм цивільного процесуального права (ст.ст. 201, 202, 205, 207 ЦПК України), варто вказати на наступні їх спільні із факторами небезпеки характеристики та недоліки.

Зокрема, наявність факторів, що «перешкоджають» розгляду цивільної справи, вказує і на наявність очевидних факторів ускладнення проведення судового засідання. Як приклад, недотримання порядку в судовому засіданні не забезпечується відповідною нормою, яка регулює порядок відкладення чи оголошення перерви у справі. Тому проблематика законодавчої конструкції криється саме у тому, що такі обставини не враховують реальність виниклого конфлікту у судовому засіданні та управління ним; не враховують ті небезпечні фактори, які унемож-

ливаються проведення судового засідання в зв'язку із станом здоров'я, яке може погіршитись в судовому засіданні (адже тут потрібні докази для суду – а останній перебуває наче під «гіпнозом» письмових доказів, які сторона забезпечити не може. А процедура виклику швидкої та оголошення перерви знов вказує на відсутність підстав для відкладення) чи то наявність заразної хвороби в учасника процесу; як і не враховують обставини неможливості застосування ряду заходів процесуального примусу до вагітної жінки, інваліда I та II групи, малолітнього тощо. Адже ці обставини прямо визначені в ст. 51, частині четвертій ст. 94 ЦПК України, та по своїй сутті і є ускладнюючими факторами. Більше того, неможливість реалізації таких заходів вказує на порушення норм матеріального права, як і те, що такі права перебувають під охороною суду при здійсненні цивільного судочинства.

Зрештою, наявні фактори як найяскравішим чином вказують на фактори небезпеки, загроз і конфліктів, а по суті – виявляють дію безпекових тенденцій, на яких і заснований інститут процесуальних ускладнень. Натомість, інститут цивільної процесуальної безпеки вказує на його органічну єдність із процесуальними ускладненнями, адже такий їх і проявляє, доповнює та систематизує.

За таких обставин слід доповнити інститут процесуальних ускладнень наступними ознаками: (а) наявність загрозливих факторів життю, здоров'ю учасників цивільного процесу; (б) наявність загрозливих умов збереження доказів у справі (речових, письмових тощо); (в) затягування цивільного процесу з об'єктивних чи суб'єктивних причин; (г) неможливість допиту свідків, заслуховування пояснень, доручення інших доказів; (д) невідповідність матеріального та процесуального законодавства нормам Конституції України, нормам, ратифікованим Міжнародним договором, колізії (дихотомія) судової практики; (е) деструктивна поведінка учасників цивільного процесу тощо.

Інститут процесуальних ускладнень слід доповнити такою групою, як: за наявністю небезпечних факторів, конфліктів і процесуальних загроз – об'єктивні та суб'єктивні; публічні та приватні; міжнародні та вітчизняні; матеріальні та процесуальні; локальні; за часом – які вирішуються протягом розгляду справи; які не можуть бути вирішені протягом розгляду справи; за обсягом – чітко визначені, нечітко визначені (змішані) тощо.

Отже, на підставі проведеного аналізу впливає констатація факту, що діалектична сутність «ускладнень у цивільному процесі» є дещо ширшим інститутом, який розумівся за традиційного підходу, що виписаний в доктринальних розробках. Адже саме інститут «ускладнень у цивільному процесі» зводиться до вираження юридичної симптоматики феномену небезпек. Це пов'язано з тим, що процесуальні небезпеки нівелюють цивільну процесуальну форму, процесуальні гарантії, створюють несприятливі умови для реалізації цивільного процесуального права та виконання обов'язку, як охорони під час судочинства матеріальних прав та інтересів тощо. До таких небезпечних факторів слід віднести: процесуальні конфлікти, ризики та інші прояви процесуальних ускладнень, які утворюють несприятливі умови для підготовки, розгляду та вирішення цивільної справи в порядку судової форми захисту. Вони є причиною неоднозначної судової практики, відсутності її єдності тощо. Ідентифікація ж факторів таких ускладнень у процесуально-методологічному сенсі якраз і дає можливість «вирізнити» несприятливі, загрозливі та небезпечні умови щодо дотримання цивільної процесуальної форми, процесуальних гарантій законності, окреслити якість цивільного судочинства, як і в цілому, спрогнозувати фактори ризику та можливі процесуальні наслідки для захищеного чи охороняемого права під час або внаслідок здійснення цивільного судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Бирюков С. В.* Отрицание права как теоретико-правовая категория: монография / С. В. Бирюков. – М.: Юрлитинформ, 2010. – 176 с.
2. *Алексеев С. С.* Крушение права. Полемиические заметки / С. С. Алексеев. – Екатеринбург: Ин-т частного права, 2009. – 32 с.
3. *Бобровник С. В.* Компромiс i конфлікт у правi: антрополого-комунікативний підхід до аналізу: монографія / С. В. Бобровник. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. – 384 с.
4. *Батурина Н. А.* Причины судебных ошибок и процессуальные средства их предупреждения в гражданском судопроизводстве: монография / Н. А. Батурина; [под ред. докт. юрид. наук, проф. О. В. Исаенковой]. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 176 с.
5. *Савчин Н. М.* Судові помилки при розгляді і вирішення цивільних справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Н. М. Савчин; Нац. акад. прав. наук України. НДІ приват. права і підприємництва. – К., 2016. – 23 с.
6. *Короєд С. О.* Процесуальне забезпечення ефективності цивільного судочинства: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.03 / С. О. Короєд; Нац. акад. прав. наук України. НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф. Г. Бурчака. – К., 2014. – 41 с.
7. *Короєд С. О.* Процесуальне право як вектор визначення головного завдання цивільного судочинства та забезпеченні його ефективності / С. О. Короєд // *Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту. Сер.: Юриспруденція.* – 2013. – № 6 (3). – Т. 2. – С. 39–41.
8. *Захарова О.* Процесуальні гарантії в цивільному процесі / О. Захарова // *Вісн. Київ. нац. ун-ту. Юрид. науки.* 83. – 2010. – С. 32–34.
9. *Захарова О.* Система процесуальних гарантії в цивільному процесі / О. Захарова // *Jurnalul juridic national: teorie și practică.* – 2015. – № 3 (1). – С. 47–49.
10. *Юдин А. В.* Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве / А. В. Юдин. – СПб.: Издат. дом С. – Петерб. гос. ун-та, 2005. – 360 с.
11. *Гальперин М. Л.* Ответственность в гражданском судопроизводстве: актуальные вопросы теории и практики: монография / М. Л. Гальперин. – М.: Волтерс Клувер, 2011. – 256 с.
12. *Цивільне процесуальне право України: підручник / М. М. Ясинок, М. П. Курило, О. В. Кіріяк [та ін.]; [за ред. д. ю. н. проф. М. М. Ясинка].* – К.: Алерта, 2016. – 576 с.
13. *Навроцька Ю. В.* Правові механізми досудового врегулювання спорів за участю судді: концепція запровадження в Україні / Ю. В. Навроцька // *Проблеми модернізації приватного права в умовах євроінтеграції: зб. наук. праць / за заг. ред. Ю. В. Білоусова; НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, Хмельницьк. ун-т управління та права.* – Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2015. – С. 369–373.
14. *Исаенкова О. В.* Развитие альтернативных способов разрешения гражданско-правовых споров на постсоветском пространстве: на примере медиации Росии / О. В. Исаенкова // *Проблеми модернізації приватного права в умовах євроінтеграції: зб. наук. праць / за заг. ред. Ю. В. Білоусова; НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, Хмельницьк. ун-т управління та права.* – Хмельницький: ФОП Мельник А. А., 2015. – С. 343–347.
15. *Конфліктологія: навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік та ін.* – Х.: Право, 2012. – 128 с.
16. *Ярков В. В.* Юридические факты в цивилистическом процессе / В. В. Ярков. – М.: Инфотропик Медиа, 2012. – 608 с.
17. *Латино-русский словарь: [около 50 000 слов.] / И. Х. Дворецкий.* – [2-е изд., переработ. и доп.]. – М.: «Русский язык», 1975. – 1096 с.
18. *Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров.* – [2-е изд.]. – М.: Сов. энциклопедия, 1982. – 1600 с.
19. *Алексеев С. С.* Собрание сочинений: [в 10 т.] / С. С. Алексеев. – М.: Статут, 2010. – Т. 7: Философия права и теория права. – 520 с.
20. *Общая социология: учеб. пособ. / Под общ. ред. проф. А. Г. Эфендиева.* – М.: ИНФРА-М, 2008. – 654 с.
21. *Алексеев С. С.* Собрание сочинений: [в 10 т.] / С. С. Алексеев. – М.: Статут, 2010. – Т. 6: Восхождение к праву. – 558 с.
22. *Еникеев М. И.* Юридическая психология: учеб. для вузов / М. И. Еникеев. – М.: Норма, 2005. – 512 с.
23. *Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV.* – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/page6>.
24. *Про міжнародне приватне право [Електронний ресурс]: Закон України від 23 черв. 2005 р. № 2709-IV.* – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2709-15>.

25. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс]: Закон України від 19 черв 2003 р. № 964-IV. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
26. Гальке Г. Зміцнення ролі Верховного Суду України – об'єктивна необхідність / Г. Гальке // Верховний Суд України і демократичне суспільство: витоки та перспективи: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю утворення найвишого судового органу країни в системі судів загальної юрисдикції. Верховний Суд України (Київ, 15 лют. 2013 р.) // Вісник Верховного Суду України. – 2013. – № 4 (152). – С. 3–5.
27. Тертишник В. М. Інститут компромісу в кримінальному процесі / В. М. Тертишник // Вісник АМСУ. Серія: «Право». – 2014. – № 1 (12). – С. 146–150.
28. Леко Б. Медіація: підручник / Б. Леко, Г. Чуйко. – Чернівці: Книги – XXI, 2011. – 464 с.
29. Оборотов Ю. М. Теорія держави і права. Державний іспит / Ю. М. Оборотов, Н. М. Крестовська, А. Ф. Крижанівський [та ін.]. – Харків: Одиссей, 2010. – 256 с.
30. Особливості дії цивільних процесуальних обов'язків в Цивільному процесуальному праві України: монографія / М. Б. Мельник, Я. Я. Мельник, М. М. Ясинок; [за заг. ред. д. ю. н., проф. М. М. Ясинка]. – К.: Алерта, 2014. – 336 с.
31. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова [та ін.]; [за ред. В. В. Комарова]. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.
32. Мельник Я. Я. Обов'язки учасників цивільного процесу: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Я. Я. Мельник; Нац. акад. прав. наук України, НДІ приват. права і підприємництва. – К., 2013. – 290 с.
33. Прасолов Д. Б. Выход суда за пределы заявленных требований в гражданском и арбитражном процессе / Д. Б. Прасолов. – М.: ИнфраТропик Медиа, 2013. – 232 с.
34. Цивільний процес України підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / за заг. ред. д. ю. н., доц. М. М. Ясинка. – Суми: Вид-во «МакДен». 2013. – 808 с.
35. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
36. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України № 435-IV. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page18>.

Melnic Y. Determination of the factors of procedural complications and conflicts in the civil legal proceedings as a verification of the phenomenon of procedural security.

The article is devoted to the clarification of the distribution of the factors that affect the procedural complications, risks and conflicts in civil proceedings. The availability of its dialectical connection with the institution of complications in civil proceedings is proved. It is stated that following up the matter of fact of the phenomenon of security in law. It is noted that a variety of adverse factors is the need for the distinguishing their features and types. Their classification makes it possible to clearly identify the threatening and dangerous conditions of civil justice as the forecast mechanism for its implementation.

Based on the analysis it is follows a statement of fact that the dialectical nature of «complications in civil proceedings» is somewhat broader institution that is understood by the traditional approach described in doctrine. Just the same institution of «complications in civil proceedings» is reduced to the expression of symptoms legal phenomenon dangers. It is connected with the fact that the procedural dangers negate the civil procedural form, procedural safeguards, create adverse conditions for the realization of the civil procedural rights and responsibilities as protection of material rights and interests during the proceedings and so on. These dangers include: procedural conflicts, risks and other forms of procedural complications, which form unfavorable conditions for the preparation, review and solving of civil proceedings during proceeding. They are the cause of controversial judicial practices, lack of unity, and so on. Identifying the factors of complications in procedural and methodological sense just enables «point» unfavorable, threatening and dangerous conditions on observance civil procedural forms, procedural guarantees of legality, to define the quality of civil justice as a whole, to predict the risk factors and possible procedural consequences for the protected or guarded rights during or as a result of civil proceedings.

Key words: *civil procedural form, the phenomenon of civil procedural security, civil procedural law, procedural complications, security factors, procedural threats, security rights, conflicts in law, procedural conflicts, abuse of the law, judicial mistakes, mediation.*

Стаття надійшла до редакції журналу 10.09.2016 р.